

Postmodern Dönemin İki Önemli Kavramı Folklor ve Büyümlü Gerçekçilik Ekseninde Kilama Pepûgî (Guguk Kuşunun Şarkısı) Romanı

İlyas AKMAN

Yrd. Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniv. Edebiyat Fakültesi, Kürt Dili ve Edebiyatı Bl.

Asst. Prof., Mardin Artuklu University

Faculty of Letters, Department of Kurdish Language and Literature

Orcid ID: 0000-0003-2146-2100

ilyas-akman@hotmail.com

Öz

Birçok araştırmacı tarafından postmodern olarak nitelendirilen günümüz dünyasında, meta anlatılar önemini yitirirken yereli önceleyen düşünce biçimlerinin yıldızı parlamaya başlar. Yerelin ön plana çıkması, birçok alan gibi edebiyatı da etkiler. Bu düşünsel değişimin edebiyattaki yansımalarından biri, yazarların halk anlatılarına, kültürüne yani genel manada folklore yönelmeleridir. Öte yandan postmodern dönemde, gerçekliğe duyulan inancın sarsılmasıyla akıl ötesi, metafizik, büyü önemsenen olgular olurlar. Bu nedenle edebiyatçılar, eserlerinde büyümlü gerçekçi, fantastik unsurları fazlasıyla işlemeye başlarlar. Bu bağlamda, *Kilama Pepûgî* romanının, 21. yüzyılın ruhuna uygun şekilde kaleme alındığı söylenebilir. Bu makalede, romandaki folklorik ve büyümlü gerçekçi unsurlar ortaya konularak onun çağının ruhuna uygun şekilde yazıldığı tespit edildi. Pepuk kuşu efsanesi; Süleyman peygamber ile hüthüt kuşu anlatısı; süsen çiçeğinin yapraklarının neden yere baktığına dair olan anlatı; ayın, Hz. Ali'nin yüzünü sembolize ettiğine dair inanış, romandaki folklorik unsurlardan bazılarıyken; Bakil karakterinin bir melekke aşk yaşaması; göllerden çıkan büyüleyici atlar ve garip yaratıkların insanlarla yaşadıkları büyümlü gerçekçi olaylardan birkaçıdır.

Anahtar Kelimeler: Zaza Dili ve Edebiyatı, Kilama Pepûgî, Deniz Gündüz, Folklor, Büyümlü Gerçekçilik

The Novel “Kilama Pepûgî (The Song of Cuckoo)” in the Context of the Folklore and Magic Realism That are Two Important Concepts of the Postmodern Age

Abstract

In the 21st century described by many researchers as postmodern and the metanarratives lose their significance. One of the reflections of this intellectual change in literature is that writers tend to folklore. In the postmodern era also metaphysics, magic are prevalent. Authors begin to process magical realistic, fantasy elements in their works. In this context, it can be said that the novel *Kilama Pepûgî* has been preserved in accordance with the spirit of the 21st century. In this article, it was determined that the novel was written in accordance with the spirit of its age by using folkloric and magical realistic elements in the novel. Myth of cuckoo; the narrative of the prophet of Solomon and hoopoe; the narrative of why the leaves of the iris look at the down are some of folkloric elements. It was also revealed that magical realism holds an important place in the work.

Keywords: Zaza Language and Literature, *Kilama Pepûgî* (The Song of Cuckoo), Deniz Gündüz, Folklore, Magic Realism.

Giriş

Modern dönemde, meta anlatılar ön plandadır. Bu anlatılar, dünyanın her tarafında genel geçer olduklarını ve tüm dünyayı kendi güdümlerine aldıklarında, insanlığı kurtaracaklarını iddia ederler. Nitekim modern düşüncenin kendisi, en büyük meta anlatılardan biri olarak kabul edilir. Modernliği savunanlar, modern düşüncenin, tüm dünyaya yayılması ile insanlığın mutlak manada kurtulacağına inanıp modernliğin programını uygulamaya çabalarlar. Bu nedenle yereli önemsemeyip modern paradigmanın evrensel kurallarını merkeze alıp onu her yerde hâkim kılmaya çabalarlar. Ancak modern deneyim iddia ettiğinin tersi sonuçlar doğurur. Dünya savaşları, soykırımlar, kimyasal silahlarla öldürülen insanlar modern çağda öne çıkan şeyler olur. Bu nedenle Bauman, modernin kendinden emin insanının sonunu şöyle tanımlar: "Öyle ki çalimli ve kibirli 'ben' hastane penceresinden hayatı seyreden kronik bir hasta haline geldi" (Bauman, 2013: 230). Modernlik bu hüsrânı yaşattınca ona peşi sıra eleştiriler gelir ve o, ciddi manada kan kaybına uğrar. Öyle ki bazı araştırmacılar artık modern dönemin bitip postmodern döneme geçildiğini iddia ederler.

Bu yeni dönemde ise artık evrensel, genel geçer kurallar önemini yitirirken yerel olan ön plana çıkar. Yerel kimlikler, kültürler yeniden diriltilmeye çalışılır. Bu yeni yönelim etkisini edebiyatta da gösterir ve edebiyatçılar yerel kültürleri canlandırmanın bir yolu olarak folklore yönelirler. Öte yandan bu yeni dönemde gerçekliğe şaibeyle bakıldığından büyü, fantastik, metafizik tekrar önem kazanır ve bunlar, edebî eserlerde ciddi manada görünür olur.

Yerel olanın ön plana çıkmasıyla yok olmak üzere olan diller ve kültürler de önem kazanır ve dikkatler onlara çevrilir. UNESCO, 2007 yılında tehlike altında olan dillerin listesini yayınlar ve bu raporda, Zazacanın yok olmak üzere olan dillerden olduğu ifade edilir. Zazacanın bu durumu, dikkatlerin onun üzerine çevrilmesine yol açar. Örneğin Amerika'nın New York şehrinde bulunan Columbia üniversitesi, Zazacanın da içinde bulunduğu, varlığı tehlike altında olan diller ile ilgili halen aktif olan çalışma grupları kurar.

Zazaca, Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgesindeki insanlar tarafından konuşulur. Türkiye'de üç, dört milyon civarında Zaza'nın olduğu düşünülür (Çağlayan, 2016: 51). Diyarbakır, Elazığ, Bingöl, Urfa illerinde yaşayan Zazalar, ağırlıklı olarak Sünnî iken Tunceli, Varto, Erzincan bölgelerindeki Zazalar ise ağırlıklı olarak Alevî'dirler. Kimileri Zazacayı müstakil dil olarak nitelerken kimileri ise onun Kürtçenin bir lehçesi olduğunu dile getirirler. Bu konudaki tartışmalar halen sürmektedir. Bu tartışmaların genel bir kabul ile sonuçlanması zor gözükmektedir. Çünkü genel kabulün olması bir yana, farklılıkların vurgulanması Zazalar arasında daha da yaygınlaşmaktadır. Nitekim bu durum, postmodern dönemin ruhuna uygundur. Örneğin Dersim Zazalarının bir kısmı konuştukları dili,

Zazaca ya da atalarının Zazacaya verdikleri isim olan Kirmancca olarak nitelemek yerine Dersimce olarak adlandırırılar. Adlandırmalar farklı farklı da olsa Zazacaya ilginin arttığı su götürmez bir gerçektir. Zazaca ile edebî ürün kaleme almak bu ilginin sonuçlarından biridir.

Deniz Gündüz, Zazacaya yönelen yazarlardan biridir. Onun *Kilama Pepûgî* romanı, 2000 yılında basılır. Eserin en dikkat çekici özelliği Zazaca yazılmış olan ilk roman olmasıdır. 2000 yılından önce Zazaca hikâyeler, mevlitler, denemeler yazılmışken roman türünde eser kaleme alınmamıştı. Deniz Gündüz Zaza edebiyatı alanındaki bu boşluğu doldurur ve kendisinden sonraki romancılara da ilham kaynağı olur. Nitekim onun romanından sonra on iki tane daha Zazaca roman kaleme alınır.

Kilama Pepûgî romanında folklorik unsurlar ile büyüü gerçekçilik dikkati çeker. Bu şekilde yazar, postmodern döneme uygun bir çaba içine girmiş olur. O, hem dönemin ruhuna uygun olarak yok olmak üzere olan bir dilde roman kaleme almıştır hem de eserinde, bu dönemin iki önemli unsuruna yani folklore ve büyüü gerçekçiliğe yer vermiştir. Nitekim bu çalışmada romandaki folklorik ve büyüü gerçekçi unsurların tespiti üzerinde durulacak. Bu tespitlere geçmeden önce folklor ve büyüü gerçekçilik hakkında genel bilgiler verilecek.

Folklor kavramı, ilk olarak 1846 yılında William Thoms tarafından kullanılmıştır. Kelimenin anlamı “Halk Bilimi” demektir. “Folk” kelimesi halk demekken “lore” ise bilgi demektir (Dundes, 2005: 127). Bu yönüyle folklor, genel olarak halka dair bilgilere yönelen bir alandır ve sınırları çok geniştir.

Mitler, destanlar, halk masalları, şakalar, atasözleri, bilmeceler, ninniler, atasözleri, büyüler, dualar, yeminler, tekerlemeler, halk dansı, halk tiyatrosu, halk müziği, folklorun inceleme alanına girer (Dundes, 2005: 129). Öte yandan töre, gelenek, görenek, kabul, davranış, halk hekimliği, halk veterinerliği, halk takvimi, halk meteorolojisi, bitkilerle ilgili bilgiler, hayvanlarla ilgili bilgiler, halk taşıtları ve taşıma teknikleri, doğum, çocukluk, sünnnet, evlenme, askerlik, hacca/gurbete uğurlama ve karşılama sözleri, ölüme dair deyimler gibi konular da folklorun kapsamına girer (Durbilmez, 2013: 104-105). Folklor bunların yanında, halk inanışları, sihir, cadılık gibi alanları da kapsar (Utley, 2005: 136). Görüldüğü gibi folklor, halka ve topluma dair geniş bir yelpazeyi bünyesinde barındırır. Bu nedenle Boratav, folklor için “bütün yönleriyle halkın yaşamıdır” (1982: 111) sözlerini dile getirir.

Büyüü gerçekçilik ise ilk olarak 1923 yılında, Alman Franz Roh tarafından kullanılır. Büyüü gerçekçilik “gerçek” dünya kavramına dayanmaz. Aksine farklı dünyaların, uzamların birlikteliğine dayanır. Bir dünyalar çoğulluğu söz konusudur (Özsevgeç, 2015: 190). Modern aklın algılayamayacağı, kabullenemeyeceği dünyalar onda söz konusudur. Büyüü gerçekçilik büyüünün, cinlerin, perilerin, hayaletlerin, nedensiz olayların top koşturduğu dünyalar çoğulluğudur. Onda, rasyonel dünya ile irrasyonel dünyaların iç içeliğine tanıklık edilir.

Öte yandan, folklor ile büyü gerçeççilik arasında da sıkı bir bağ vardır. Örneğin Srikanth, büyü gerçeççilik üzerine kaleme aldığı makalesinde, halk edebiyatı unsurları ve efsaneleri kullanmanın, büyü gerçeççiliğin önemli özelliklerinden biri olduğunu vurgular (2014: 331). Gündüz'ün romanında da halk edebiyatı unsurları, efsaneler ve büyü gerçeççilik bir arada bulunur. Şimdi bunlara daha ayrıntılı olarak bakılabilir.

1. Kilama Pepuğî Romanında Folklorik Unsurlar

Kilama Pepûgî romanında folklor halk anlatıları, halk inanışları ve toplumsal ritüeller üzerinden kendisini gösterir.

1.1 Halk Anlatıları

Romanda aşk, din, iklim, doğa şartları, bitki ve sosyal yapı eksenli halk anlatıları söz konusudur. Bunlar üzerinde ayrı ayrı durulacak.

Aşk eksenli anlatılardan ilki, bir paşa kızı ile bir çoban arasında geçer. Bu anlatı, Bakil isimli karakter üzerinden okurlara sunulur. Bakil, evlatlık olarak aldığı çocuğun kaybolmasından sonra, doğaya doğru şunları haykırır: "Ey Yaşlı Hızır. Kurtlar kuşlar şimdi oğlumuzu yiyip bitirmişlerdir. Ey Hızır sen varsın, ona sahip çık" (Gündüz, 2000: 209). Çocuğun kaybolması olayı üzerinden, anlatıya yer verilir. Bakil, günlerce perişan halde çocuğunu arar. Bir gün doğada yine onu ararken aklına söz konusu hikâye gelir. Zamanın birinde, bir paşa ve onun çok sevdiği kızı vardır. Günlerden bir gün kız ortadan kaybolur. Paşa ve adamları her tarafı alt üst ederler ancak bir türlü onu bulamazlar. Paşa ve karısı üzüntüden âdeta on yıl yaşlanırlar. Aradan bir yıl geçer, paşanın sakalları artık göğüslerine yetişmiştir. Üzüntüden kendi bakımlarını unuturlar. Ancak yine de paşa, kızını aramaya devam eder. Uzaklara, dağlara, ovalara açılır. Azmi bir sonuç verir ve bir gün, bir ovada kızını süt sağarken görür. Sevinçten gözleri dört açılan paşa, kızına doğru koşar ve ona sarılır. Kız da babasının elini öper ve büyük bir hürmet gösterir. Başından geçenleri babasına anlatır. Çobana âşık olduğunu ve kendisinin çobana verilmeyeceğini bildiği için de onunla kaçtığını dillendirir. Paşa, onu dinledikten sonra, annesinin de onu çok özlediğini ve eve gitmelerini söyler. Ancak kız, kocasını sevdiğini ve ondan ayrılmayacağı cevabını verir. Bunun üzerine paşa, kızının kolundan tutarak onu sürüklemeye başlar. Kız bir yolunu bulup onun elinden kurtulur ve kendisini kocasının arkasına atar. Paşa karardır. Çoban, elindeki sütü paşanın yüzüne doğru fırlatır. Paşa gözlerini kapatmak zorunda kalır. Gözlerini açınca ise karşısındaki her şeyin yok olduğunu fark eder. Ne kızı, ne onun kocası ne de hayvanlar, hiçbir şey ortada yoktur.

Aşk temelli anlatılardan bazılarının ise ayrıntısı verilmez. Anlatıların ismi verilir ve onların öteki aşk hikâyeleriyle benzerlikleri üzerinde durulur. Örneğin Rızg ve Xase adındaki iki gencin aşkı, halk arasındaki efsanevî aşklara benzetir: "Allah, lütfedip büyük bir aşkı onlara nasip etmişti. Aslı ve Kerem gibi, Leyla ve Mecnun gibi, Ferhat ve Şirin gibi, Mem ve Zin gibi"

(Gündüz, 2000: 223). Bu ifadelerle Doğunun en meşhur halk anlatılarına göndermede bulunulur. Leyla ile Mecnun anlatısına gönderme yapılan tek yer burası değildir. Bir başka pasajda bu aşk, daha ayrıntılı ve masalımsı şekilde dile getirilir. Zeynel ve Xece adlı âşıklar, aşk şarabından içmiş iki kişidir. Gökyüzüne beraber baktıkları bir gün Zeynel, heyecanla Xece'ye bir şeyler gösterir. Gökyüzünde, iki yıldız birbirlerine doğru yavaş yavaş yaklaşır. Kısa süre sonra birbirlerine kavuşurlar ve gökyüzünde mucizevi bir parlaklık oluşur. Belirli bir süre bu iki yıldız, birbirlerinin etrafında dolanırlar. Bu adeta bir dans gösterisidir. Daha sonra yıldızlar eski yerlerine değil de birbirlerinin yerlerine doğru gidip yer değiştirirler. Ayrılan yıldızlar, birbirlerinin yerine geçmiştir. Zeynel, bu iki yıldızın Leyla ile Mecnun olduğunu dile getirir. İnanişâ göre onlar, yeryüzünde kavuşamadıkları gibi, gökyüzünde de kavuşamazlar. Sadece yılın belli döneminde, kısa süreli birliktelik yaşayıp sonra birbirlerinin yerine geçerler (Gündüz, 2000: 230). Romanda dile getirilen bu durum, farklı bölgelerde de dile getirilen bir inanıştır. Genel inanişâ göre Leyla ile Mecnun öldükten sonra yıldızla dönüşür ve gökyüzünde meydana gelen bazı yıldız olayları, onlarla ilintilidir. Örneğin, yıldız kaymaları, onların ruhsal durumlarıyla özdeşleştirilir. Yine inanişâ göre, sözlü kaynaklardaki hikâyenin sonunda yıldız hâline gelen kahramanların yılda bir iki kez kavuşmaları da yıldız kayması esnasında gerçekleşir (Şenocak, 2010: 27). Dile getirildiği gibi romanda, âşıkların yıldızla dönmesi ve belirli dönemlerde kavuşmaları dile getirilir.

Romanda din eksenli bir halk anlatısına da yer verilir. Bu, Süleyman peygamber ile Hüthüt kuşu arasında gerçekleştiğine inanılan anlatıdır. Bu hikâyeye göre, bir gün Süleyman peygamberin karısı, kuş tüylerinden bir konağın yapılmasını ister. Bunun üzerine Süleyman peygamber, ferman çıkarır ve bütün kuşların gelip tüylerini bırakmalarını ister. Kuşlar, birer birer tüylerini bırakırlar. Yalnız hüthüt kuşu gelmez. Bunun üzerine peygamber, kartala hüthüt kuşunu getirmesi emrini verir. Kanatlanan kartal, kısa süre içinde, pençelerinin arasında hüthütü getirir. Peygamber, ona emrini duyup duymadığını sorar. O da duyduğunu ancak bunun kendisine mantıklı gelmediğini söyler. Böyle bir konağın ilk sert fırtınada yıkılacağını dile getirir. Bu sözler peygambere mantıklı gelir ve hüthüte, altından bir taç getirilmesini ister. Hüthüt buna karşı çıkar. Çünkü avcıların bu altın için av yarışına gireceklerini dillendirir. Bu söz de peygambere mantıklı gelir ve başına, tüyden avcılarını tahrik etmeyecek bir taç yapılır. Hüthütün başındaki tüylerin buradan geldiğine inanılır. Zaten Zazacada hüthüt için "dîksileman" ifadesi kullanılır (Gündüz, 2000: 425). Yani Süleyman peygamberle ilgili bir isim söz konusudur.

Süleyman peygamber ile Hüthüt kuşu arasında geçtiğine inanılan olayın, birden çok versiyonu vardır. Bu anlatı, birden çok Zaza romancısı tarafından işlenir ve her biri farklı bir versiyonu dile getirmişlerdir. Cengiz Aslan'ın Zazaca yazılmış olan *Moriber (Nikâhlı)* adlı romanı bu anlatıya yer veren romanlardan biridir. Romandaki versiyona göre, bütün kuşlardan tüy alınıp Süleyman peygambere taç yapılacağı tellallarca duyurulur. Bütün kuşlar gelip tüylerini verirler. Bir tek hüthüt kuşu gelip tüylerini vermez. Ondan

ricacı olunur ancak o bu sefer de "o bir Süleyman ise ben de bir Süleyman'ım" (Aslan, 2011: 218) der. Araştırmacıların dile getirdiği bir versiyon daha vardır. Buna göre, Hz. Süleyman ordusuyla karınca vadisine gelir ve burada kuşları teftiş eder. Bu teftiş esnasında da hüthütün yokluğu fark edilir. Bu durum Süleyman peygamberi öfkelenir ve eğer hüthüt kuşunun mazereti varsa bunu gelip söylemesini aksi takdirde onun kellesini koparacağını dile getirir. Aradan kısa bir zaman geçtikten sonra hüthüt çıkıp gelir ve ona, bilmediği bir ülke, Sebe ülkesi hakkında bilgiler getirdiğini söyler. Bilgilere göre, ülkeyi bir kadın yönetir ve inançları farklıdır. Süleyman peygamber de bir mektup yazarak hüthüte verir ve onu, ülkeyi yöneten kadına ulaştırmasını emreder. Hüthüt görevini yerine getirir. Mektubu okuyan Sebe melikesi, Hz. Süleyman'a çeşitli hediyeler gönderir (Harman ve Kurnaz, 1998: 461). Bu versiyonların sayısı artırılabilir.

Romanda, iklim şartları, hava durumu eksenli anlatılar da kendisine yer bulur. Roman büyük oranda, Bingöl dağları, Varto ve onların civarında bulunan bölgelerde geçer. Bu yüzden, soğuk hava, romanın önemli unsurlarından biridir. Eserde, halkın kış soğğundan ve kardan çok korktuğu ve bu yüzden, halk arasında kara ve soğğğa dair anlatıların yüzyıllardır dilden dile dolaştığı dile getirilir. Bunlardan birinde karın, doğanın öteki unsurlarına meydan okuması ve en sonunda yağmurun hüthütünden korkması anlatılır. Bir gün kar, soğuk kış günlerinde, kibirli kibirli herkese meydan okur. Önce canlılara gelir ve alaylı şekilde, "benim altımda neden titriyorsunuz" diye sorarak kahkaha atar. Canlılar ise "nisan amca"nın kendilerini kurtaracağını ve kendisine çok güvenmemesi gerektiği cevabını verirler. Bu söz üzerine kar, kibrini sürdürür ve hiçbir şeyin kendisiyle baş edemeyeceğini ifade eder. Bu sözleri duyan rüzgâr, araya girer ve kendisinin ona neler yapabileceğini hatırlatır. Rüzgârın bu sözüne de güler ve o geldiğinde, kendisini ağaçların, yeşilliklerin arasında saklayacağını söyler. Bu sefer de güneş hiddetlenir ve "ya benden nasıl kaçacaksın?" diye sorar. O da kendisini dağlara atacağını, koca yapıların, yeşilliklerin arasına saklanacağını ve bu şekilde korunacağını dillendirir. Bunları duyan yağmur hiddetlenir ve "ya ben neredeyim ben" diye kükrer. Bunun üzerine kar fazlasıyla korkar ve onun karşısında çok fazla bir şey yapamayacağını anlayıp suspus olur (Gündüz, 2000: 16). Tabiatın birçok unsuruna meydan okumayan kar, yağmur karşısında mutlak yenilgiyi kabul etmek zorunda kalır.

Soğğğa dair bir halk anlatısı daha vardır. Halk arasında, soğuk günlerin bir dilimi için "yaşlı kadının günleri/zamanı" şeklinde bir deyim kullanılır. Bu ifade, bir halk anlatısından hareketle türetilmiştir. Halk anlatısına göre, zamanın birinde, yaşlı bir kadın vardır. Sert geçen kış aylarından dolayı bütün hayvanları telef olur yalnızca iki tane oğlağı sağ kalır. Bahar başlayınca yaşlı kadın, bu iki oğlağın sağ kalmasına sevinir. Ancak birkaç gün sonra hava, tekrar sert soğğğa döner. Bu soğuk, yaşlı kadını korkutur ve iki oğlağı alıp onları, sıcak olacağını düşündüğü fidanlıkların arasına

güzelce yerleştirir. Birkaç gün aradan geçtikten sonra, hava tekrar ısınınca yaşlı kadın, oğlakları bıraktığı yerden çıkarmaya gider ancak gördüğü manzara onu fazlasıyla üzer. Oğlaklar, taş kesilip ölmüştür. Bu olaydan hareketle, söz konusu dönem için halk, “yaşlı kadının günleri/zamanı” deyimini kullanır (Gündüz, 2000: 17). Bu dönem kışın bitişi ve baharın başlangıcı arasındaki geçiş dönemidir.

Bitki eksenli bir halk anlatısı da söz konusudur. O, süsen çiçeğinin yapraklarının neden yere baktığına dairdir. Anlatıya göre, bütün çiçekler bir araya gelirler ve aralarındaki en güzel çiçeğin hangisi olduğunu kararlaştırmaya çalışırlar. Süsen de dâhil tüm çiçekler, en güzelli kendileri olduğunu söyleyip dururlar. Aralarında bir anlaşmaya varamayınca, karar alırlar ve güneşe danışmaya giderler. Güneş, hangisinin en güzel olduğunu söylerse o, birinci seçilecektir. Güneşe giderler ve o, süseni değil diğer çiçeğini seçer. Bunun üzerine süsenin gönlü kırılır ve boynunu eğip güneşe şunları söyler: “Mahşere kadar senin yüzüne bakmayacağım” (Gündüz, 2000: 17). O günden sonra da süsenin başını bir daha kaldırmadığı ve yapraklarının bu nedenle yere doğru baktığına inanılır.

Toplumsal ilişkiler, kardeş sevgisi eksenli bir halk anlatısı da romanda söz konusudur. Bu, pepuk/guguk kuşu efsanesidir. Yazar, romana başlamadan önce epigraflara başvurur. Bunlardan biri, halk arasında yüzyıllardır anlatılan gelen pepuk kuşu efsanesinin en bilinen bölümüdür. Pepuk kuşu anlatısının en fazla bilinen ve yazar tarafından romanın başına epigraf olarak alınan bölümde şu sözler geçmektedir:

“Pepu, kardeş,

Kim öldürdü?

Ben öldürdüm.

Kim yıkadı?

Ben yıkadım.

Kim defnetti?

Ben defnettim” (Gündüz, 2000: 7).

Pepuk kuşu efsanesi, iki kardeşin acıklı hikâyesidir ve Dersim, Erzincan, Bingöl çevrelerinde sıklıkla dile getirilir (Çiftçi ve Şehitoğlu, 2014: 812). Efsaneye göre eşi ölen bir adam ikinci kez evlenir ve çocuklarına üvey anne getirir. Ancak üvey anne çocukları hiç sevmez ve onlara zulmeder. Kadın, bir gün onları kenger toplamaya gönderir. Kardeşler iş bölümü yaparlar. Biri kengerleri toplarken öteki, toplanan kengerlerin konulması için torbayı tutar. Gün boyu bu iş böyle devam eder. Akşama doğru büyük kardeş, küçük olandan torbayı açmasını ister. Çünkü ne kadar kenger topladıklarını görmek ister. Kardeşi torbayı açınca, onun içinin bomboş olduğu görülür. Büyük kardeş çok sinirlenir ve kardeşinin tüm kengerleri yediğini söyler. Ancak kardeşi bunu kabul etmez. Çok direktse de büyük kardeşini bir türlü ikna edemez. Bunun üzerine, “inanmıyorsan karnımı yar ve bak bakalım yemiş miyim yememiş miyim!” der. Üvey annenin korkusundan aklını

yitirmiş olan büyük kardeş, kengerleri yemekle suçladığı kardeşinin karnını yarar ve onun kengerleri yemediğini görür. Hemen torbaya bakar ve onun altının delik olduğunu fark eder. Ancak o an fark ettiği bir şey daha olur: Kardeşinin öldüğü. Bunun üzerine yaradana yalvarır ve onun, kendisini, kardeşinin acılarını dile getiren bir kuşa dönüştürmesini diler. Bu duasından sonra da pepuk kuşuna döner (Genç, 2006: 106). Bu anlatıdan dolayı halk arasında, pepuk kuşunun ötmesi, hep üzüntü ile eş değerdir. O, sürekli olarak kardeşinin acısı için öten hüzünlü bir kuş olarak görülür. Bu nedenlerden ötürü, özellikle Alevi Zazalar, üzüntülerini dile getirirken genelde pepuk kuşuna göndermede bulunurlar.

Pepuk, romanın başka yerlerinde de işlenen bir motiftir. Birinci Dünya savaşı patlak verince on beş yaşın üstündeki herkes askere alınır ve büyükbaş hayvanlara da el konulur. Öte yandan kıtlık baş gösterir. İnsanlar yiyecek ekmek bulmakta dahi zorlanırlar. Çocuklar, tek tek açlıktan ölürlər. Salgın hastalıklar, genç yaşlı birer birer insanları öldürmeye başlar. Tüm bu olumsuzluklardan dolayı Perze karakteri şunları söyler: "Vayyy! Pepuk benim için ötsün" (Gündüz, 2000: 322). Perze, şahit olduğu devasa büyüklükteki acılar karşısında, kendi üzüntüsünün boyutunu ancak pepuk kuşunun dile getirebileceğini düşünür ve ona göndermede bulunur.

1.2 Halk İnanışları ve Toplumsal Ritüeller

Kilama Pepûgî romanında, folklorun önemli unsurlarından olan halk inanışları da kendisine yer bulur. Anadolu'daki birçok inanç sisteminin unsuruna romanda rastlanılır. Öte yandan toplumsal ritüellere de yer verilir.

Bu inanışlardan biri, tavşana dair olandır. Romanda da aktarıldığı gibi Alevi inancına göre, tavşan etini yemek haramdır. Bu yüzden Alevi avcılar, tavşanlara dokunmazlar (Gündüz, 2000: 14). Aleviler, tavşan eti yemedikleri gibi ona, büyük bir değer atfederler. Bu değer, onu kutsal görmeye kadar varır. Bu durum, sadece Aleviliğe mahsus değildir. Öteden beri birçok inançta, tavşana büyük bir önem atfedilir. Eski Türk kavimlerinde de bu duruma şahitlik edilir. Tavşana verilen değerden ötürü, 12 hayvanlı Türk takviminde tavşana da yer verilir. Bazı Türk toplulukları ise tavşanı, ailenin koruyucusu olarak görürler (Ergun, 2011: 281). Öte yandan, Zerdüştlük inancında da tavşan kutsal bir hayvandır (Naskali, 2008: XIV). Dile getirildiği gibi romanda, bu köklü inanışa yer verilir.

Romanda, on iki imam günlerine ve on iki imam çorbasına yani aşureye de göndermede bulunulur: "Perze, bir gün damın üstünde, imam çorbasını içmektedir. On iki imam günleridir" (Gündüz, 2000: 269). İmam çorbasından kast edilen aşuredir. On iki imam için tutulan on iki günlük oruçtan sonra, aşure hazırlanır (Çem, 2009: 69). Aşurenin çıkışı aslında Hz. Nuh'a dayandırılır. Gemisi tufandan kurtulup Cudi dağına oturunca o, gemideki erzakları karıştırıp bir çorba hazırlar. Bu, ilk aşure çorbası olarak kabul edilir. Normalde bu günün, Muharrem'in 10'una denk geldiğine inanılır.

Ancak bu tarihte, Hz. Hüseyin öldürüldüğü için çorbanın yapımı Muharrem'in 12'sine ertelenir. Bu ikinci günün seçilmesi de tesadüfi değildir. Ehl-i Beyt'i sevenler, Kerbelâ'da İmam Hüseyin'in ve ailesinin şehit edilmesi ile Ehl-i Beyt'in soyunun kesildiğini düşünüp büyük bir üzüntü yaşarlar. Ancak Kufe'ye geldiklerinde, İmam Hüseyin'in oğlu Zeynel Abidin'in sağ olduğunu görüp büyük bir mutluluk yaşarlar. Bu nedenle Aşure çorbası 12 günlük orucun ardından yapılır (Dedekargınoğlu, 2014: 45). Görüldüğü gibi eserde, kökü Hz. Nuh'a kadar dayandırılan aşure çorbası ile Ehl-i Beyt inancı, Perze karakteri üzerinden işlenir.

Aynı, Hz. Ali'nin yüzünü sembolize ettiğine dair halk inancına da eserde yer verilir: "Ay, Hazreti Ali'nin yüzüdür" (Gündüz, 2000: 317). Alevi-Bektaşî inancında, güneş Hz. Muhammed'i, ay ise Hz. Ali'nin sembolüdür (Kalafat, 1998: 67). Alevi-Bektaşî inancının bu genel düşüncesi romanda okurun dikkatine sunulur.

Bazı halk inanışları ise Hristiyanlık eksenlidir. Bu inanışlar, Ermeni toplumu üzerinden sunulur. Örneğin, yumurtanın Ermeni inancındaki önemi ve ona yüklenen anlamlar konusunda şu bilgiler verilir: Yumurta, Ermeniler için kutsaldır. Yumurta, evrenin sembolüdür. Yumurtanın sarısı ise dünyadır. Yumurtanın içinde, dünyada ne varsa mevcuttur. Yumurta, her ne kadar ruhsuz ve cansız gözükse de içinde can taşıdığına inanılır. Yumurta, o kadar kutsal olarak görülür ki bazı Ermeni aşiretleri, yumurta yemezler. Ayrıca, bazı bayramlarında, yumurtaları çeşit çeşit renklere boyama gelenekleri vardır (Gündüz, 2000: 110). Bu bayramlardan biri Paskalya'dır. Paskalya'da Ermeniler birbirlerine, İsa'nın kanının insanların kurtuluşu için aktığının bir simgesi olarak kırmızı renkli yumurtalar hediye ederler (Küçük, 2008: 172). Bu günde yumurta kullanılmasının bir sebebi de Hz. İsa'nın tekrar dirildiğinde, onun mezar taşını yarıp çıkmasının, civcivin yumurtadan çıkmasına benzetilmesidir (Türkoğlu, 2006: 87). Bu nedenlerden ötürü Ermeniler, Hristiyanlığın genel düşüncesine uygun olarak yumurtaya büyük bir önem verirler ve dini bayramlarında onu kullanırlar.

Romanda "vartevare" denilen Ermeni bayramından da söz edilir. O, aynı zamanda, "vartavar" adıyla da bilinir. Bu bayramda Ermeniler, birbirlerini ıslatırlar. Büyük, küçük herkes eline aldığı sularla ötekileri ıslatmaya çalışır. Sudan kaçmak günahtır: "Kim ki suyun önünden kaçarsa büyük bir günah işlemiş olur" (Gündüz, 2000: 246). Bu yüzden kimse sudan kaçmaz ve kişiler, eline geçirdiklerinin başından su kovalarını boşaltırlar. Ayrıca bu bayrama kadar, elmaları dalından koparmak yasaktır. Bu bayramın kökleri de Nuh tufanına dayandırılır. İnanışa göre tufandan kurtulan Nuh peygamber, kurbanlar kesip çeşitli şenlikler yapar. Ermeniler de bundan dolayı, kurbanlar kesip birbirlerini ıslatırlar. Islatmanın yanında, at yarışı, cirit gibi oyunlar da oynanır. Adanan kurbanların da kuraklığı, salgın hastalıkları, kıtlığı önlediğine inanılır (Yılmaz, 2010: 98). Romanda daha çok bu bayramda insanların birbirini ıslatması üzerinde durulur.

Türbelere inanç, birçok bölge insanında görülür. Romanda da bu toplumsal gerçeklikten söz edilir. Roman karakterleri, türbelere büyük bir inanç beslemektedir. Sıkıntıya düşen herkes soluğu, türbelere alır. Örneğin

bekârlar, türbelerdeki ağaçlara ve öteki yerlere çeşitli ip ve çaputlar bağlarlar. Bu nedenle bazı türbeler, düğün töreninin olduğu yerleri andırır: "Uzaktan ağaçlara bakıldığında, sanki düğün oluyor gibidir, köylüler o kadar ki süsleyip püslemişlerdir" (Gündüz, 2000: 158). Bireyler, ilahî güç ile aracı olabileceğine inandıkları bu tarz mekânlara kutsiyet atfederler. Yapısal açıdan türbe, ziyaret fenomeni, kutsalın bir tür tezahürüdür (Elmacı, 2017: 23). Bireyler, türbelerde var olduklarına inandıkları kutsal kişilerle irtibat kurulması yolu ile kendi dileklerinin gerçekleşeceğine yönelik bir inanç beslerler.

Karakterler mistik güçlere inanç besledikleri için rasyonel yaşamlarını da zaman zaman bu eksende dizayn ederler. Örneğin bazı köylüler, gördükleri mistik rüyalara göre hareket ederler. Bir gün Hızır adlı karakterin dedesi, rüyasında, beyaz sakallı nur yüzlü bir yaşlı kişinin, kendisine kavak ağacı fidanı verdiğini ve onu dikmesini istediğini görür. Uykudan uyanır uyanmaz elini başka hiçbir işe sürmeden doğrudan doğruya kavak fidanı temin edip onu diker (Gündüz, 2000: 176). Bu kavağın şu an devasa büyüklükte ve heybetli olduğu vurgulanır. Sanki birileri tarafından özel olarak korunup beslenmiştir. Son derece büyük ve dinçtir.

Yine, birçok bölgede görülen Hızır inancına da romanda rastlanılır. Hızır Müslüman, Musevi ve Hristiyan geleneklerinde kendisine yer bulmuş olan mitolojik bir karakterdir. Onun, hayat suyundan (Ab-ı Hayat) içtiğine dair bir inanış vardır. Bu nedenle hem ölümsüz olduğu hem de yardıma muhtaç kişilerin imdadına koştuğuna inanılır (Boratav, 2012: 77). Romanda Bakil karakteri, evlatlık olarak aldığı çocuğun kaybolmasından sonra, doğaya doğru şunları haykırır: "Ey Yaşlı Hızır. Kurtlar kuşlar şimdi oğlumuzu yiyip bitirmişlerdir. Ey Hızır sen varsın, ona sahip çık" (Gündüz, 2000: 209). Bakil, Hızır'ın var olduğuna inandığını dile getirdikten sonra, ondan, evlatlık aldığı çocuğa sahip çıkması isteğinde bulunur.

Eserde, mistik kırk atlıdan söz edilir. Güneşi doğuranın ve batırının, onlar olduğuna inanılır: "Kırk atlı gaybdan gelip güneşi aralarına alıp götürdüler" (Gündüz, 2000: 175). Zazaca yazılmış olan *Her Çi beno Sanke* adlı romanda da benzer bir fenomenle karşılaşılır. Romanda "Kırk Atlı" isimli bir bölgeden söz edilir. Bu yerin, mucizevî olaylara tanıklık ettiğine inanılır. Bizans döneminde ordular, Dersim bölgesine saldırı gerçekleştirirler. Halk korku ile dağlara doğru kaçmaya başlar. Askerler ise gaddarca etrafa saldırırlar. Bu esnada, gökyüzünden, güneş ışınları arasından 40 atlı çıkagelir. Bizans ordusunu darmadağın ederler. Bu olaylardan sonra zifiri bir karanlık etrafı kaplar. Ortalık tekrar aydınlanınca halk, bu kırk atlıyı görmek için sağa sola bakar ancak kimseyi göremez. Onların yerine kendi bölgelerinden kırk gencin cesediyle karşılaşılır. Bu olaydan sonra da o bölgenin adı kırk atlı bölgesi olur (Çiya, 2001: 77). Her iki romanda da mistik kırk atlıdan söz edilir ve onların güneşle sıkı bir ilişkisi vardır. Folklor açısından bakıldığında aynı zamanda kırk sayısının önemi ortaya çıkar.

Halk deyimlerinde, anlatılarında kırk sayısının önemli bir yeri vardır. Bir işi yapmakta nazlanan kişiye “kırk dereeden su getirdin” denir. Zamanının çoğunu başkalarının evinde geçirenlere “kırk evin kedisi” benzetmesi yapılır. Bir iş için birçok kişiyle görüşülmesi durumu için de “kırk kapının ipini çekmek” deyimini kullanılır. “Kırk yılda bir”, “kırk saat”, “kırk yılın başı” öteki önemli deyimlerden bazılarıdır (Güvenç, 2009: 86). Öte yandan destanlardan türemiş olan “Manas’ın Kırk Çorosu” gibi ifadelerde de kırk sayısının önemine vurgu yapılır. Eserde, hem kırk sayısının kullanılması hem de halk arasında kırk atlı anlatılarının bulunması, eserlerin folklorik yönünü güçlendirir.

Hazreti Süleyman’ın kuşların dilini bilmesi ve onlarla dostluk kurmasına dair halk inancına, halk anlatılarına gönderme yapılır: “Bak, bu kadar kuşun içinde, Hazreti Süleyman gibiydi. Kuşlarla konuşur, oynar” (Gündüz, 2000: 318). Bu, İslamiyet temelli bir inanıştır. Kur’an-ı Kerim’de Hz. Süleyman’dan bahsedilirken diğer vasıfları yanında kendisine kuşdilinin öğretildiği ifade edilir (Eskigün, 2006: 30). Halk da bu inancı benimsemiş ve kendi günlük hayatında sürekli kullanır.

Romanda, evlilik sürecine dair bir ritüel de aktarılır. Eğer bir erkek, bir kıza âşık olduğunu ve gelip onu isteyeceğini söylemek isterse bir kutu, oltudan yapılmış boncuklar ve gümüş bazı eşyaları, kırmızı bir halıya koyup kıza gönderir (Gündüz, 2000: 89). Bunlar, evlilik sürecini başlatan şeylerdir.

Kavgaların sona erdirilmesine dair bir toplumsal ritüele de yer verilir: Kadının başörtüsünü kavga edenlerin ortasına atması. Perze karakteri bunu gerçekleştirir: “Perze, kendisini, jandarmanın ayaklarının önüne attı, başörtüsünü çıkarıp jandarmanın ayaklarının önüne bıraktı” (Gündüz, 2000: 401). Bölgede, bir kavga olduğunda eğer kadın başörtüsünü ortaya atarsa kavga edenler sebep her ne olursa olsun o kavgayı sonlandırırlar. Bu, çok ağır bir harekettir. Perze, evlatlığını almaya gelen jandarmaların zorlamalarını sonlandırmak için bu ritüele başvurur.

2. Büyülü Gerçekçilik

Büyülü gerçekçilik, kimilerince postmodern olarak tanımlanan günümüz dünyasının önemli kavramlarından biridir. Gerçekliği şaibeli bulan günümüz yazarları, büyülü gerçekçilik tarzı metodları önemserler.

Bowers, büyülü gerçekçiliğin ilk dönemi olarak 1920’lerin Almanya’sını gösterir (Bowers, 2005: 7). Onun sözünü ettiği tarih, büyülü gerçekçilik açısından önemlidir. Çünkü bu kavram ilk olarak Alman Franz Roh tarafından 1923 yılında kullanılır. Bu ilk kullanımdan sonra büyülü gerçekçilik dünyanın birçok bölgesinde gelişim gösterir ve özellikle Latin Amerika’da ciddi manada kök salar. Kolombiyalı yazar Gabriel Garcia Marquez’in *Yüzyıllık Yalnızlık* romanı, bu türün en başarılı örneklerinden biri olarak kabul edilir.

Büyülü gerçekçilikte olağanüstü öğeler, son derece sıradanmış gibi sunulur. Şu örnek, konuyu somutlaştırmak için kullanılabilir: Siz kahvaltı yaparken bir hayalet yanınıza oturur ve ondan reçeli uzatmasını istersiniz. Daha sonra

hayalet, "benim büyükannem çok güzel soğan reçeli yapardı" der ve siz buna öfkelenip "Saçmalama, soğanın reçeli yapılmaz!" dersiniz (Erdem, 2011: 175). Büyülü gerçekçiliğin dünyasında, sıra dışı olaylar son derece normalmiş gibi sunulur. Nedensiz olaylar gelişir. Hiçbir neden ortada yokken odadaki sandalye ve masalar havalanıp evin diğer odalarına gidebilirler. Roman karakterleri bu durumu hiçbir şekilde yadsımazlar.

Büyülü gerçekçi unsurlara, *Kilama Pepûgî* romanında rastlanılır. Romanda, gerçeküstü olaylara yer verilir. Ancak bunlar, hiç yadırganmadan, rasyonel dünyanın içinde kendisine yer bulduğu için büyülü gerçekçi unsurlar olarak nitelenmelidirler. Eserin bu unsurları, romanın büyülü gerçekçi yönünü ortaya koyar. Bakil karakteri ekseninde gelişen olaylar buna örnek gösterilebilir. Köylülere göre o, ormanın içinde meleklerle dolaşır. Bu yüzden de köylülerin ortamına çok fazla dâhil olmaz. Yine söylenenlere göre o, bir gün bir kuşburnu ağacının altında bir kıza denk gelir ve onunla konuşur. Bakil, ona âşık olur. Her ne zaman ağacın yanına gitse kız oradadır ve aşkla sohbet ederler. Köylüler, o kızın melek olduğunu iddia ederler. Yine köylülere göre Bakil, kızla uyur da. Daha sonra bu birliktelikten bir çocukları olur. Ancak melek, çocuğu ona göstermez. Bakil, onu zorlayınca da oradan uzaklaşıp kaybolur. Bakil'in annesi, durumu çok saygı duyulan bir pire anlatır. Pir, olayın doğru olduğunu söyler ve Bakil'e bir çuvaldız verir. Melekle bir dahaki karşılaşmalarında, çuvaldızı ona batırmasını ister. Bu şekilde melek, ondan kaçamayacaktır. Çuvaldızı alır ve melekle denk geleceği günü bekler. Kısa süre içinde tekrar denk gelirler. Denileni yapar ve çuvaldızı onun koluna batırır. Denildiği gibi, melek ondan kaçamaz. Çocuğunu ister ancak melek, çocuğun kardeşlerinde olduğunu ve ona veremeyeceğini söyler. Bunun üzerine Bakil, ayrı birer cins olduklarını, bu yüzden artık görüşmemeleri gerektiğini dile getirir. Melek, bu sözler üzerine çok üzülür ve onu görmezse üzüntüden öleceğini söyler. Bakil dediğinde ısrarcıdır. Melek, en azından onun rüyasına girmeyi ve orada görüşmelerine müsaade etmesini ister. Bakil bunu kabul eder. Ancak rüyalar ona yeterli gelmez ve bazı geceler gizliden gizliye Bakil'in yatak ucuna gidip ona bakar. Bu durumu, Bakil'in eşi Perze fark eder: "Perze, kaç kez onu gördü fakat korkudan onunla iletişime geçmedi. Melek ise korkudan Bakil'i uyandırmazdı, sabaha kadar başucunda dururdu" (Gündüz, 2000: 164). Kısa süre sonra da artık iletişimleri kesilir.

Halkın kutsallık atfettiği bir pirin etrafında gelişen olaylar da büyülü gerçekçiliğin örneklerinden biridir. Toplum, fazlasıyla saygı duyup önünde hürmetle eğildiği pirlininin, doğaüstü işler yaptığına tanıklık eder. Bir gün Varto kaymakamı, pirin yanından geçerken hayretler içinde kalır. Pir, meralık bir alana, heyecanla su atmaktadır. Kaymakam, pire, meralık alana neden böyle su attığını sorunca, pir, meralığa su atmadığını, şu an kaymakamın evinin yandığını ve kendisinin de o ateşi söndürmeye çalıştığını dile getirir. Bu sözler üzerine kaymakam güler ve yoluna devam eder. Evine vardığında ise gerçekten de evinin yandığını görür. Daha

şaşırtıcı olan şeyleri ise eşi anlatır. Eşi, ateşin içinde yanmalarına az kalmışken yaşlı ve beyaz sakallı birinin, onları ateşin içinden kurtarıp dışarı çıkardığını ve ateşi söndürmeye çalıştığını dile getirir (Gündüz, 2000: 39). Sadece pirin kendisi böyle doğüstü olaylar yaşamaz. Onun babası ve ataları da benzer şeyleri yaşarlar. Bir gün, pirin babasının ailesine bir saldırı yapılır. Bunun üzerine herkes ondan yardım diler. O da içinde, “Şayê Kербela, Hızır, Seyidê Diyar” ifadelerinin geçtiği bir duayı dağa, bayıra haykırarak eder. Kendilerini öldürmeye gelen bu insanlara, engel olmalarını onlardan ister. Düşman da köye varmıştır. Duadan hemen sonra, dağlardan, büyük kayalardan, taşlar parça parça kopup köye doğru gelirler ve köylülerin tek birine değmeden, saldırganlara isabet edip onları köyden uzaklaştırırlar (Gündüz, 2000: 39). Tüm bu olaylar, rasyonel dünyanın içinde gerçekleşirler.

Sulara ve onların içinden çıkan garip yaratıklara dair olaylar da mevcuttur. Bunlar da eserin büyümlü gerçekçi yönünü güçlendirirler. Bir gün dört çoban, hayvanlarını yıkamak için göle götürürler. Ancak gölün içinden çıkan büyük bir ejderha, hayvanları suyun içine çeker ve onlardan kalan tek şey, gölün üstüne sızan kanları olur. Veli karakterinin kendisi de suyun içindeki garipliklere tanıklık etmiştir. Büyük baş hayvanları, gölün kenarında su içerken birden suyun içine çekilirler. Hayvanlar, her ne kadar suyun içinden çıkmaya çalışsalar da bunda başarılı olamazlar: “Garip hayvan, mandanın sırtını kapmış ve onu, gülün altına çekiyordu” (Gündüz, 2000: 59). Bir gün de ailecek bu garip yaratıklara denk gelirler. Veli, annesi ve babası, Hınıs’a gittikleri bir gün, gölün kenarında soluklanırlar. Atları da su içerler. Birden atlar geriye doğru çekilmeye, annesi de bağırmağa başlar. Başlarını göle doğru çevirdiklerinde garip bir yaratık, gölün sularını yukarıya doğru püskürtmekte ve onlara doğru gelmektedir. Hepsinin içine büyük bir korku düşer ve atlarıyla beraber oradan hızlıca uzaklaşırlar.

Bir başka olayda ise köylünün biri, atlarını çiftleştirmek için gölün kenarına götürür. Bu esnada, hiç beklemediği bir şey gerçekleşir ve gölün içinden son derece güzel bir at çıkıp kendi atlarından biriyle çiftleşir ve göle geri döner. Daha sonra bu attan, çok güzel bir yavru doğar. Sonraki yıl adam, atlarını alıp göle gelir ki gölden tekrar o güzel at çıksın ve kendi atlarıyla çiftleşsin. Kısa bir süre sonra aynı at gölden çıkar ancak kendi yavrusunu alıp gölün içine çeker ve ortadan kaybolurlar (Gündüz, 2000: 59). Atların gölün altından çıkması, çok eski destanlarda da görülen bir şeydir. Örneğin, “Ak buzat, Sayatulyak ve Hıvılu, Akhak Kola” gibi destanlarda, tıpkı romanda olduğu gibi göllerin altından çıkıp gelen atlar söz konusudur (Sagitov, 1986: 126). Büyümlü gerçekçilikte, halk anlatıları önemli yer tutar. Yazarlar, rasyonel dünyanın sınırlarını aşmak için destan gibi efsane gibi halk anlatılarının gerçeküstü dünyasına fazlasıyla başvururlar. Nitekim romanda da halk anlatılarının önemli motiflerinden olan sıra dışı atların gölün altından çıkması motifine yer verilerek rasyonel dünya ile irrasyonel dünya iç içe geçirilir.

Bir başka sıra dışı olay ise bir yaşlı çiftin gençlik aşkları üzerinedir. Onlar henüz gençken birbirlerine büyük bir aşk beslerler. Ancak henüz evlenmemişlerdir. Bir gün genç, ava çıkar. Ancak av esnasında hiç

beklemediği bir şey olur ve çığ düşer. Genç adam çığın altında kalır. Diğer akrabaları ondan umudunu kesip giderler. Tüm köy baharı, karın erimesini bekler. Bahar olunca onun cesedini arama kararı alınır. Ancak büyük bir şok yaşarlar çünkü o, karşından sağ salim onlara doğru gelmektedir. Ona nasıl kurtulduğu sorulunca, yaşlı ve beyaz sakallı birinin, acıktığında, ona kuru üzüm getirdiğini ve başı donmaya başlayınca da bu yaşlı kişinin, eliyle onun başını okşadığını bu şekilde başının donmaktan kurtulduğunu söyler (Gündüz, 2000: 484). Bu olay da gerçek ile gerçeküstü dünyaları iç içe geçirerek romanın büyülü gerçekçi yönünü güçlendirir.

Görüldüğü gibi romanda, gerçek ve gerçeküstü iç içedir. Normalde yan yana gelmesi imkânsız kişiler, nesnelere, hayvanlar, mekânlar bir arada bulunurlar. Örneğin melek, başka bir uzamın, dünyanın canlısıdır ve insanlarla ilişki kurması imkânsızdır. Ancak romanda melek, bir insanla aşk yaşayıp ondan çocuk sahibi olur. Üstelik bu olaylar sadece bir meczubun anlatımları değildir. Bu olayı yaşayan kişinin eşinin, köylülerinin de tanık oldukları olaylardır bunlar. Öte yandan romanda, kendilerinden çok uzakta gerçekleşen olaylara müdahale edebilen, aynı anda iki yerde bulunabilen insanların varlığı söz konusudur. Bu olaylara da birçok kişi tanıklık eder. Suların altında yaşayan mistik atların, belli dönemlerde suyun üstüne çıkıp normal atlarla ilişkiye girmeleri onlardan yavru doğurtmalarına da insanlar tanıklık ederler.

Sonuç

İnsanoğlu her devirde farklı fikirlere yönelerek onların ekseninde yaşamını dizayn eder. Örneğin Rönesans öncesi dönemde din ve tarihe yönelme merkez olgularken Rönesans'tan sonra bu olgular önemini yitirir ve akıl ile "yeryüzü cenneti"ne döndürüleceği iddia edilen gelecek önem kazanır. Postmodern olarak adlandırılan günümüz dünyası ise dine, metafizik düşünce biçimlerine, geleneğe, yerel olana tekrar bir dönüş sağlarken çoğulluğu önemser. Bu yeni düşünce biçiminde, evrendeki tüm farklılıkların tespiti ve onların yaşatılması önem kazanır. Yok olmak üzere olan dillerin ve kültürlerin canlandırılmasına yönelik çabaların artması, bu durumla doğrudan ilgilidir.

Deniz Gündüz'ün, 2000 yılında basılan *Kilama Pepûgî* romanı bu yönüyle döneminin düşünce dünyasına uygun bir şekilde kaleme alınır. Roman hem yok olmak üzere olan Zazaca ile yazılmıştır hem yerel kültürel motiflerle (halk anlatıları, halk inanışları, geçmişten bugüne iletilen toplumsal kodlar) donatılmıştır hem de büyülü gerçekçiliğin dünyasına bandırılmıştır.

Romanda halk anlatıları dikkati çeken ilk unsurlardandır. Onlar, eserde o kadar önemsenir ki farklı bağlamlara dayanan birçok anlatı kendisine yer bulur. Bunlardan bazıları aşk eksenlidir. Mem ve Zin, Leyla ile Mecnun, Rizg ve Xase, Zeynel ve Xece, bir paşa kızı ile bir çoban arasında gerçekleşen aşka dair olan hikâye, gönderme yapılan aşk anlatılarıdır. Eserde, Süleyman

peygamber ile Hüthüt kuşunun arasında geçtiğine inanılan din eksenli anlatıya da yer verilir. Bir anlatı ise bitkiler eksenlidir. Bu, süsen çiçeğinin yapraklarının neden yere baktığına dair hikâyedir. Bazı anlatılar ise iklim ve doğa şartları eksenlidir. Karın, doğanın öteki unsurlarına meydan okuyup en sonunda yağmurun huşmından nasıl korktuğuna dair olan öykü ile halk arasında, soğuk günlerin bir dilimi için kullanılan “yaşlı kadının günleri/zamanı” deyiminin hangi yaşanmışlık üzerinden türetildiğine dair olan anlatı, bu kategoriye girer. Toplumsal ilişkiler, kardeş sevgisi eksenli olan pepuk kuşu anlatısına da romanda yer verilir.

Romanda, postmodernin metafizik eksenli dünyası ağır basar. Bu nedenle eserde, halk inanışları önemli yer tutar. On iki imam günleri ve on iki imam çorbası yani aşure; tavşan etini yemenin haram olması; ayın, Hz. Ali'nin yüzünü sembolize ettiğine dair inanış; yumurtanın Ermeni inancındaki daha genel ifadeyle Hristiyanlıktaki önemi ve ona yüklenen anlamlar konusu; “vartevare” ya da “vartavar” denilen bayram ve bu bayramda yapılan ritüeller; mistik güçlere ve türbelere inanç; Hızır inancı; mistik kırk atlı bu eksenle dikkati çeken unsurlardır. Öte yandan romanda, evlilik sürecine dair toplumsal ritüeller; kavgaların sona erdirilmesine dair toplumsal kodlara da yer verilir.

Büyülü gerçekçilik ise romanı, gerçekliğin sınırlarının dışına iten en büyük alandır. Eserde, gerçeküstü olaylara yer verilir. Ancak bunlar, hiç yadırganmadan, rasyonel dünyanın içinde kendisine yer bulduğu için büyülü gerçekçi unsurlar olarak nitelenmelidir. Bakil karakterinin bir melekle aşk yaşaması ve bu meleğin diğer insanlarca da görülmesi; halkın kutsallık atfettiği bir pirin kendisinden çok uzakta gerçekleşen olaylara müdahale edebilmesi; göllerden çıkan büyüleyici atlar ve garip yaratıkların insanlarla yaşadıkları; aylarca karların altında kalıp gizemli kişilerce besletilip kurtarılan kişi romanın büyülü gerçekçi yönünü ortaya koyan noktalar.

Kaynakça

- Aslan, Cengiz (2011). *Morıber*. İstanbul: Kardelen Yayıncılık.
- Zygmunt, Bauman (2013). *Postmodernizm ve Hoşnutsuzlukları*, çev.: İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Boratav, Pertev Naili (1982). *Folklor ve Edebiyat I*, İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Boratav, Pertev Naili (2012). *Türk Mitolojisi*. Ankara: BilgeSu Yayınevi.
- Bowers, Maggie Ann (2005). *Magic(al) Realism*. Taylor & Francis e-Library.
- Çağlayan, Ercan (2016). *Zazalar/Tarih, Kültür ve Kimlik*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çem, Munzur (2009). *Dêrsim Merkezli Kürt Aleviliği*. İstanbul: Vate Yayınevi.
- Çiftçi Ferhat; Şehitoğlu, İhsan (2014). “Propp Metodu Çerçevesinde Bir Dersim Hikâyesi: Pepuk Kuşu”, 2. Uluslararası Tunceli (Dersim) Sempozyumu *Bildiriler Kitabı*, Tunceli: Tunceli Üniversitesi Yayınları, s. 808-833.

- Çiya, Sait (2001). *Her Çi Beno Sanıke*. İstanbul: Vejiyayışê Tiji.
- Dedekargınoğlu, Hüseyin (2014). "Muharrem ve Aşure", *Hünkâr Alevilik Bektaşilik Akademik Araştırmalar Dergisi*, S 1, s. 31- 46.
- Dundes, Alan (2005). "Folklor Nedir?", çev.: Gülay Aydın ve Sezgin Karagöl, *Millî Folklor*, S. 65, s. 127-129.
- Durbilmez, Bayram (2013). "Halk Bilimi Araştırmalarının 100. Yılında: 'Halk Bilimi' ile 'Edebiyat'ın Ortak Alanları ve 'Halk Edebiyatı' Üzerine Bir Değerlendirme", *Millî Folklor*, S. 99, s.101-112.
- Elmacı, Lütfullah (2017). *Ziyaret Fenomeni ve Din (Kastamonu Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.
- Erdem, Servet (2011). "Büyülü Gerçekçilik ve Halk Anlatıları", *Millî Folklor*, S. 91, s. 175-188.
- Ergun, Pervin (2011). "Alevilik-Bektaşilikteki Tavşan İnancının Mitolojik Kökleri Üzerine", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S. 60, s. 281-312.
- Eskigün, Kübra (2006). *Klasik Türk Şiirinde Efsanevi Kuşlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Genç, Mudur (2006). "Efsanê Kekûyî", *Vate Kovara Kulturî*, H. 6 (26), r. 106-108.
- Gündüz, Deniz (2000). *Kilama Pepûgî*. Ankara: Weşanxaneyê Vartan.
- Güvenç, Ahmet Özgür (2009). "Kırk Sayısının Halk Edebiyatı Ürünlerinde Kullanımı Üzerine Bir İnceleme", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 41, s. 85-97.
- Harman, Ömer Faruk ve Kurnaz, Cemal (1998). "Hüdhüd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 18. s. 461-462.
- Kalafat, Yaşar (1998). *Kuzey Azerbaycan, Doğu Anadolu ve Kuzey Irak'da Eski Türk Dinî İzleri/Dinî Folklorik Tabakalaşma*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Küçük, Mehmet Alparslan (2008). "Türkiye Protestan Ermeni Kilisesi'nin İnanç ve İbadetleri", *Dini Araştırmalar Dergisi*, S. 32, s.149-174.
- Le Utley, Francis (2005). "Folklorun Tanımı", çev.: Tuba Saltık Özkan, Evrim Ölçer Özünel, *Millî Folklor*, S. 65, s. 130-136.
- Naskali, Emine (2008). *Av ve Avcılık Kitabı*. İstanbul: Kitabevi.
- Özsevgeç, Yıldırım (2015). "Büyülü Gerçekçi Kurgu Üzerine", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 39, s. 188-194.

Sagitov, M. Muhtar (1986). "Başkurt Folklorunda Hayvanlara Tapınma", çev. Nuri Yüce, TDAY Belleten, S. 1982 - 1983, s. 125-132.

Srikanth, N. Ramesh Chandra (2014). "Elements Of Magic Realism: A Reading Of Garcia Marquezs' *One Hundred Years Of Solitude* and Salman Rushdies' *Midnight's Children*", *International Journal of English Language, Literature and Humanities*, V.2, I 1, p. 328-343.

Şenocak, Ebru (2010). "Mitolojik Konulu Bir Halk Hikâyesi 'Leylâ İle Mecnûn Hikâyesi' Merkezinde Yıldıza Dönüşüm", *Millî Folklor*, S. 86, s. 20-29.

Türkoğlu, Ali Ekber (2006). *Geçmişte ve Günümüzde Antakya'da Hıristiyanlık*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

Yılmaz, Mehmet (2010). "Ermeni Mitolojisi Üzerine Bir Değerlendirme", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 43, s. 93-104.

